

ПРОФОРІЄНТАЦІЙНА РОБОТА В СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ: СУЧАСНІ ПРІОРИТЕТИ

Л. А. Гуцан

Україна, м. Київ, Інститут проблем виховання НАПН України

Сучасна нестабільна соціально економічна ситуація в Україні, зростання безробіття і формування ринку праці, різка переорієнтація з одних провідних напрямів професійної діяльності на інші вимагають покращення підготовки професійно компетентних, мобільних і конкурентоспроможних фахівців, здатних в короткий час оволодіти новими знаннями, вміннями та навичками, а також переорієнтувати свою діяльність.

Дана проблема взаємопов'язана з професійною орієнтацією і підготовкою учнів до професійного самовизначення, оскільки наявність ринку праці, а також відсутність надійної соціальної захищеності вимагають від випускників шкіл здатності швидкої адаптації до навколишнього соціально-економічного середовища. Внаслідок цього старшокласники обмежені у виборі професії, продовженні освіти та пошуку роботи.

У шкільні роки виявляються і розвиваються різні інтереси і схильності, закладаються основи загального і професійного розвитку особистості. Необхідність усвідомленого, активного вибору професії саме в підлітковому і юнацькому віці набуває все більшого значення і у зв'язку із зростанням потреб суспільства в більш кваліфікованих, захоплених своєю справою фахівцях. Саме тому підготовка молоді до свідомого вибору професії визначена державними документами (Конституція України, Закон України "Про освіту", Національна доктрина розвитку освіти, Положення про професійну орієнтацію молоді, як одна з пріоритетних проблем сучасної школи.

Проблемі вибору молодим поколінням майбутньої професії присвячена значна кількість педагогічних досліджень. Так у працях Є. Клімова, Г.

Костюка, Є. Павлютенкова, М. Пряжнікова, В. Симоненка, С. Кістякової, Б. Федоришина зосереджена увага на психолого-педагогічних та організаційних основах підготовки молоді, що навчається, до вибору професії. У роботах П. Атутова, В. Бутенка, Л. Гуцан, М. Піддячого, В. Синівського, В. Сидоренка, М. Тиценка, В. Титаренко, М. Янцура та інших дослідників розкриваються особливості здійснення профорієнтаційної роботи та підготовки школярів до професійного самовизначення у навчально-виховному процесі школи. Різні аспекти професіонального становлення досліджують Є. Бондарева, Т. Крюкова, В. Тарасова, Е. Зеєр, Ю. Кулюткін та ін. Більше науковців дотримуються думки, що метою професійної орієнтації в загальноосвітній школі є забезпечення допомоги особистості в активному свідомому професійному самовизначенні, що передбачає формування у школярів ставлення до себе, суспільства і професійної діяльності, формування особистісно-значущого змісту вибору професії, професійних намірів.

Сучасний ринок праці і особливості соціально-економічної ситуації сьогодення взагалі вимагають більш раннього професійного самовизначення школярів, у яких повинні бути сформовані усвідомлені професійні наміри та визначений шлях щодо подальшого продовження освіти ще до моменту закінчення основної школи.

В умовах, коли глобалізація та неоліберальні ринкові механізми створюють сприятливі можливості для швидкого поширення світом нових знань, ідей, технологій та інформації, а також переміщення устаткування, машин, висококваліфікованих спеціалістів, конкурентні позиції тієї чи іншої країни визначаються її здатністю не тільки створювати нові знання і технології, а й упроваджувати інновації у виробництво. Інноваційні переваги дають можливість посісти належне місце у світовому співтоваристві.

Іншими словами, для зростання національної конкурентоспроможності країни необхідна постійна спрямованість її економіки на пошук, здійснення і впровадження нововведень. М. Портер, розглядаючи конкурентні переваги,

твердив, що національний розквіт не дістається у спадок, не є наслідком наявних природних ресурсів або робочої сили, а утворюється. Конкурентоспроможність залежить від здатності підприємств упроваджувати інновації і модернізуватися. Утримання конкурентних переваг стає можливим завдяки постійному вдосконаленню продукції, засобів її виробництва та всіх інших факторів економіки. Отже, фундаментом конкурентних переваг є процес безперервного стимулювання оновлення і вдосконалення [1; 140].

У сучасному світі, в якому знання і технології оновлюються швидше, ніж життя одного покоління людей, слід розуміти, що сучасному українському суспільству потрібна соціально і професійно активна, висококомпетентна, мобільна і самостійна особистість, яка постійно удосконалює свої професійні навички. Тому підготовка майбутніх спеціалістів має бути спрямована не тільки на засвоєння базових знань, а й на набуття потреби, умінь і навичок самостійно засвоювати нову інформацію протягом усього життя й ефективно використовувати її на практиці.

Традиційна ж освіта як система здобуття знань відстає від реальних потреб сучасного суспільства. Сьогодні потрібна освіта, що постійно оновлюється – знаннями, технологіями, засобами навчання, організаційними та управлінськими підходами. Одним із провідних завдань на сучасному етапі модернізації системи освіти України є пошук форм її інтеграції з наукою і виробництвом.

Безперечно, вимога часу – створити умови для забезпечення якості підготовки фахівців на рівні міжнародних вимог, зокрема подолання розриву між рівнем теоретичних знань майбутнього фахівця і практичними навичками їх застосування в процесі професійної діяльності. Конкурентоспроможні фахівці мають володіти професійними вміннями і навичками, що ґрунтуються на сучасних спеціальних знаннях з певної галузі виробництва, та високим рівнем професійної компетентності, що заснована

на критичному мисленні та здатності застосовувати теоретичні надбання на практиці.

Однак як теоретичні дослідження, так і практика свідчать про те, що останнім часом збільшилась кількість випускників загальноосвітніх шкіл, в яких професійні наміри виявлені слабо, тобто, в них не сформовано усвідомлене відношення до певного виду професійної діяльності, що включає знання про призначення професії, прагнення обрати професію і здобути відповідну освіту. Сьогодні спостерігається тенденція, коли професія в очах сучасного школяра найчастіше виступає переважно як засіб досягнення певного способу життя, а не як істотна частина самого способу життя. Тому вибудовуючи профорієнтаційну роботу в освітньому закладі слід чітко усвідомлювати та пов'язувати її з процесом всебічного розвитку особистості, підготовкою учнів до життя, до праці. Вона повинна здійснюватися планомірно через навчальну, позакласну та позашкільну роботу.

Профорієнтаційну роботу з учнями можна умовно поділити на два етапи: етап допрофільного навчання та етап профільної підготовки.

Перед педагогами основної та старшої школи стоять різні завдання. Завдання основної школи:

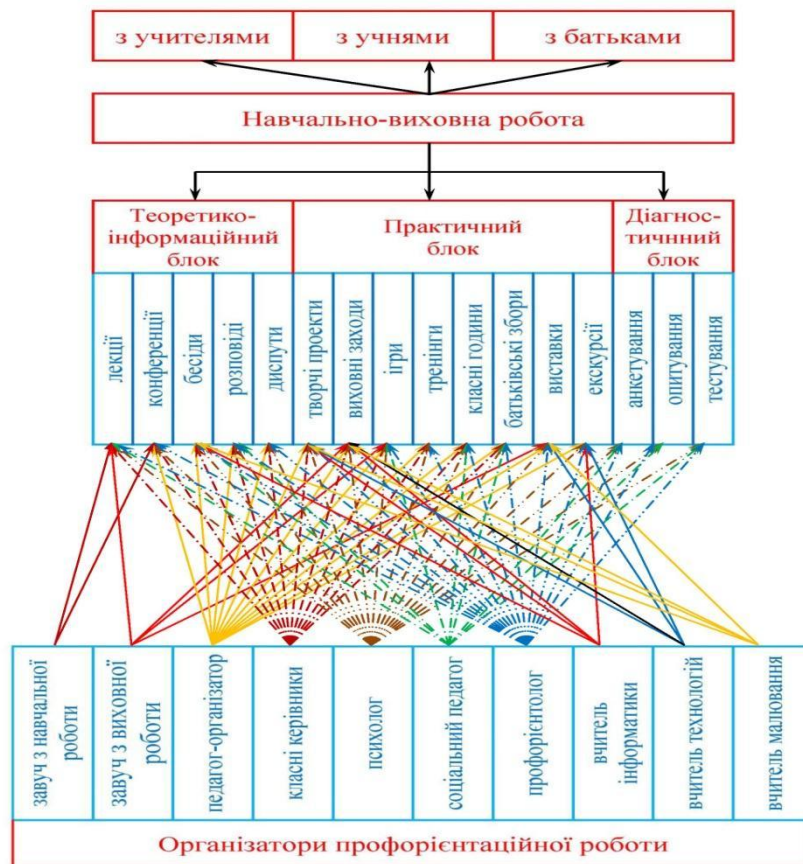
- розвиток в учнів уміння життєвого цілепокладання, спрямованості на профільне і професійне самовизначення як значущу частину життєвого самовизначення;
- розвиток умінь самопізнання і самооцінки;
- підтримка профільно виражених інтересів школярів;
- розширення знань про світ професій, специфіку регіонального ринку праці, навчальні заклади регіону;
- створення в учня позитивних установок на види діяльності, що цікавлять їх.

Завдання старшої школи:

- розвиток умінь рефлексії, самопізнання і самооцінювання, допомога

у формуванні позитивної адекватної самооцінки;

- підтримка активності учнів, спрямованої на розвиток своїх пізнавальних і професійних інтересів, визначення близьких і далеких тимчасових життєвих перспектив, створення індивідуальної освітньої траєкторії, що сприяє професійному самовизначенню, продовження роботи з

розширення знань про світ праці і професій, шляхи і форми професійної підготовки у вибраній сфері діяльності, формуванню професійно значущих якостей.

Рис. 1. Модель профорієнтаційної роботи навчального закладу з урахуванням вікових та індивідуально-психологічних особливостей учнів

Ми вважаємо, що сучасні опорні школі повинні координувати всю профорієнтаційну роботу. На базі опорних шкіл необхідно створити ресурсні центри професійної орієнтації. Це дасть можливість налагодити співпрацю з психологічною службою, скоординувати профорієнтаційну роботу педагогічних колективів, батьків та громадськості. У своїй діяльності фахівці

ресурсного центру профорієнтації мають, крім психолого-педагогічного профільно-орієнтаційного діагностування і консультування учнів основної школи щодо вибору ними напряму профільного навчання, сприяти впровадженню організаційно-педагогічних засобів практичної перевірки рівня сформованості профільного самовизначення учнів основної школи, який забезпечують профільні проби [80, с. 18].

Основними функціями ресурсного центру професійної орієнтації учнівської молоді освітнього округу мають бути:

- здійснення професійного інформування про професії та спеціальності, що мають попит на регіональному ринку праці;
- надання індивідуальних інформаційно-довідкових та професійних консультацій з використанням елементів психологічної підтримки, а також поглибленого профдіагностичного обстеження з метою формування вміння зіставляти свої індивідуальні особливості з вимогами професії до особи, професійного добору і професійного відбору;
- підготовка учнів основної школи до вибору ними напряму профільного навчання у старшій школі;
- проведення профконсультаційної психодіагностики з метою визначення професійних інтересів, якостей і професійної придатності із застосуванням отриманих даних при комплектуванні навчальних класів (груп) навчальних закладів;
- надання психологічної підтримки та здійснення корекції професійного самовизначення, сприяння професійній адаптації осіб, які вперше працевлаштувались [80, с. 17].

Висновок. На сучасному етапі розбудови сучасної нової школи, щоб робота з професійного самовизначення давала бажані результати, вона повинна здійснюватися послідовно і мати неперервний характер. Лише системний підхід у проведенні профорієнтаційної роботи, активізація пізнавальної діяльності учнів, індивідуальний підхід у здійсненні роботи

щодо підготовки учнів до професійного самовизначення, залучення підростаючого покоління до суспільно необхідної праці і виду діяльності, що відповідає їх нахилам і здібностям приведе старшокласника до успішного вибору професії.

Література:

1. Портер М. Конкуренция : пер. с англ. / М. Портер ; [под ред. Я. В. Заблоцкого]. – М. : Вильямс, 2001. – 495 с. 107.
2. Національна доктрина розвитку освіти України // Освіта України. – 2002. – № 33. – С. 4-6
3. Професійна орієнтація : підручник / [Єгорова Є. В. [та ін.] ; за ред. О. М. Ігнатович. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. – 240 с.
4. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М., 1996. – 308 с.
5. Митина Л. М. Психология развития конкурентоспособной личности / Л. М. Митина. – М. : Московский психолого-социальный институт НПО “МОДЭК”, 2002. – 400 с.
6. Морін О. Л. Забезпечення професійного самовизначення учнівської молоді в умовах освітнього округу / О. Л. Морін // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць. – Кіровоград : Імекс-ЛТД. – 2014. – Вип. 18, кн. 2. – С. 15–23.